

Molnar Nadezda

Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology

Methodological bases of the research on correlation of employment potential of individuals and society

This paper analyzes the theoretical basis to determine the employment potential of the individual and the employment potential of society. The mechanism of their interaction is substantiated. The detailed analysis perspectives of leading Ukrainian scientists to determine the employment potential at all levels is conducted.

Taking into attention the historical approach to the definition of "employment potential person" the author defined the labor potential of the individual as the maximum combination of physical and mental abilities used it in the production of the maximum number of consumer values, production potential of society as the most effective use of physical and mental abilities of the population in the process of social production.

It is proved that the employment potential of the levels defined physical and mental abilities of the individual, using the employment potential of the individual is not limited to the age limits, gender, and others.

labor force, employment potential of the human, labor potential of the society, physical and mental abilities of person

Одержано 28.04.14

УДК 336.12:008+7

Т.П. Настич, нач. планово-фінансового відділу

Чернігівський державний інститут економіки і управління

Фінансове забезпечення підготовки фахівців у галузі культури та мистецтва: до постановки проблеми

Висвітлено сучасний стан фінансового забезпечення підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Обґрунтовано напрями удосконалення процесу підготовки кадрів у галузі культури та мистецтва.

фінансове забезпечення, бюджетне фінансування, диверсифікація, коефіцієнт вирівнювання

Т.П. Настич, нач. планово-фінансового отдела

Черниговский государственный институт экономики и управления

Финансовое обеспечение подготовки специалистов в области культуры и искусства: к постановке проблемы

Освещены современное состояние финансового обеспечения подготовки специалистов в высших учебных заведениях. Обоснованы направления совершенствования процесса подготовки кадров в области культуры и искусства.

финансовое обеспечение, бюджетное финансирование, диверсификация, коэффициент выравнивания

Постановка проблеми. Проблема фінансового забезпечення культурно-мистецької освіти – одна з найбільш актуальних в економічній науці. Потребують поглибленого дослідження особливості функціонування вищих навчальних закладів сфери культури та мистецтва. В Україні затверджені нормативно-правові та організаційно-економічні основи функціонування культурно-мистецьких закладів.

Водночас, на сьогодні потребують удосконалення механізми організації та фінансового забезпечення культурно-мистецьких вищих навчальних закладів. Вирішення цих питань можливе лише на основі з'ясування об'єктивних і суб'єктивних проблем сучасного фінансування галузі культури та мистецтва, визначення шляхів удосконалення механізмів диверсифікації фінансування культурно-мистецької сфери.

В умовах обмежених фінансових ресурсів держави – фінансування вищих навчальних закладів культурно-мистецької освіти потребує відмови від застарілих моделей фінансування та розробки нових засад з урахуванням соціальної значимості культурно-мистецької галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку культури у сучасних вітчизняних дослідженнях, у тому числі і проблеми її фінансового забезпечення, порушують В.П.Андрущенко [1], Ю.П.Богущий [2], О.А.Гриценко [3], С.І.Здіорук [4] та інші. В той же час, особливості вирішення зазначеного питання в у галузі культури та мистецтва ще недостатньо розглянуті в сучасній науковій літературі та заслуговують підвищеної уваги з боку науковців та практиків.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати стан фінансового забезпечення підготовки фахівців у галузі культури та мистецтва та визначити основні напрямки удосконалення даного процесу.

Виклад основного матеріалу. Незадовільний стан культурно-мистецької освіти в Україні пов'язаний із недостатнім фінансуванням, неефективним використанням ресурсів освіти, відсутністю цілісної, науково-обґрунтованої програми фінансового забезпечення галузі, яка б базувалась на стратегічному баченні розвитку країни. Зниження якості мистецької освіти зменшує конкурентоспроможність української нації на світовому ринку праці. Видатки на освіту в нашій країні завжди фінансувались в основному за рахунок бюджетних коштів. В умовах переходу до ринкових відносин зберігається провідна роль такого фінансування, оскільки основу системи мистецької освіти складають державні навчальні заклади.

Фінансування культурно-мистецьких вищих навчальних закладів в Україні позначене такими загальними проблемами: недосконалий і неефективний механізм формування обсягів фінансування і недовиконання планових видатків по держбюджету; недостатня роль механізмів фінансування, орієнтованих на підтримку конкретних проектів; відсутність механізмів отримання додаткових фінансових ресурсів зокрема з боку спонсорів і меценатів; низький рівень оплати праці працівників, зумовлений відсутністю цілеспрямованої бюджетної політики в галузі культури та мистецтва.

До основних об'єктивних причин складного становища у сфері культури та мистецтва слід віднести й трансформаційні процеси, пов'язані з переходом українського суспільства (в роки незалежності) до ринкової економіки. Також до накопичення цих проблем додалися й такі, що їх можна вважати суб'єктивними. Це – неготовність значної частини культурно-мистецьких закладів до масштабних соціально-економічних змін, інерційна призвичаєність до старих інструментів фінансування, схильність вирішувати нові проблеми старими методами, у першу чергу – за рахунок бюджету. Попри ці негативні чинники національні мистецькі школи та вищі навчальні заклади вдалося зберегти. Вирішення цілого комплексу економічних, соціальних, правових проблем та їх розв'язання потребує не лише належного бюджетного фінансування, а й удосконалення усіх механізмів фінансового врегулювання, правової бази, системи управління та менеджменту культурно-мистецької галузі в цілому.

У попередні роки економічних труднощів сфера культурно-мистецьких закладів була зорієнтована передусім на бюджетне фінансування. Сучасний стан фінансування культурно-мистецької освіти в Україні є досить невтішним. Неефективним є розподіл коштів у бюджеті та не відбуваються бажані зміни у використанні нових джерел фінансування даної галузі. Та все ж подолання кризи у фінансуванні навчальних закладів значно полегшиться у разі створення сприятливої законодавчої атмосфери, яка б допомагала галузі освіти, культури та мистецтва не лише виживати, а й розвиватися.

Власні зароблені кошти перетворилися на важливе джерело доходів для закладів культурно-мистецької освіти, які традиційно мають обмежені можливості для одержання доходів від платних послуг.

При недостатньому бюджетному фінансуванні культурно-мистецької освіти актуальним є питання пошуку додаткових джерел. Джерелами фінансування культурно-мистецької освіти є: залучення коштів студентів, підприємців, представників бізнесових кіл, а також благодійництво, гранти та меценатство.

Одна з важливих загальноосвітніх тенденцій освіти – диверсифікація навчання, яка відіграє значну роль у підготовці фахівця, спроможного вільно орієнтуватися у зростаючих потоках інформації та швидко реагувати на їх видозміни (процес розширення асортименту освітніх послуг) [5, с. 383]. Диверсифікація передбачає докорінний перегляд системи підготовки фахівця з метою підвищення вимог до її професійної складової та соціалізації в умовах ринку, а також має свої особливості, обумовлені рядом причин і ставить за мету відбір і поглиблену підготовку обдарованої особистості завдяки постійній селекції тих, хто навчається в мистецьких закладах різних акредитаційних рівнів.

У врахуванні потреб ринку праці в тій чи іншій спеціальності та індивідуальних запитів студентів в освітніх послугах через упровадження диференційованого багаторівневого навчання, розширення номенклатури спеціальностей, збільшення кількості вищих навчальних закладів виявляються тенденції диверсифікації в пошуках альтернативних джерел фінансування.

Першим способом диверсифікації джерел фінансування вищої освіти, зазначає Я.Тілак, безумовно, є часткова або повна компенсація студентами витрат на їхню освіту [6].

За результатами аналізу починаючи з 2000 року бюджетне фінансування культури має позитивну динаміку (див. табл. 1), хоча і залишається скромним за європейськими мірками [7]. Як видно зі статистичних даних, видатки на культуру останніми роками зростали швидше, ніж ВВП України. При зростанні бюджетного фінансування культури більша його частина припадає на оплату праці та комунальні платежі закладів, тобто – на видатки споживання. Частка культури в загальних видатках Державного бюджету України протягом останніх років складала 0,5 – 1%, з місцевих бюджетів виділялось менше 2%. Заробітна плата працівників культури залишається значно нижчою, ніж в інших галузях економіки.

Як бачимо з таблиці 1, фінансування галузі зі зведеного бюджету зросло в 2000-2012 роках з 634,0 до 8900,0 тис.грн. – в 14 раз, зокрема відбувається і збільшення витрат на освіту культурно-мистецьких вищих навчальних закладів. Таким чином, можемо констатувати, що обсяг видатків з кожним роком збільшується, проте, це носить більше номінальний характер, який пояснюється темпами інфляції, ніж реальним зростанням видатків, оскільки у відсотковому відношенні до ВВП обсяг фінансування коливається у незначних межах. За рахунок Державного бюджету в 2005 році на капітальний ремонт, реконструкцію та технічне переоснащення об'єктів

культури державної форми власності використано 25854,3 тис. грн., в.т.ч. навчальні заклади – 6354 тис. грн. На умовах державного замовлення закуплено творів образотворчого мистецтва на суму 560 тис. грн., музичного мистецтва – на 250 тис. грн., драматичного мистецтва – на 150 тис. грн. В 2006 та 2007 роках збільшення загальних обсягів бюджетного фінансування культури, на жаль, поєднувалося зі зменшенням видатків розвитку.

Таблиця 1 – Видатки на культуру і мистецтво у 2000-2012 роках (у млн. грн.)*

Видатки на культуру і мистецтво (по роках):	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
у зведеному бюджеті України	634,0	830,2	804,7	1162,9	1471,0	1992,1	2529,5	3298,5	3822,9	5445,6	6811,5	7628,88	8900,0
у т. ч. у державному бюджеті України (фактично)	180,9	150,43	170,1	278,63	360,55	549,2	593,5	888,4	1148,3	1196,2	1475,2	1650,0	2182,5
Освіта	25,09	38,03	43,91	61,78	80,28	143,7	177,9	233,0	180,8	365,7	424,1	476,2	439,9

*Дані аналітичних звітів про культурну політику в Україні [8 - 15]

Упродовж 2007-2009 років річні видатки на культуру і мистецтво з Державного бюджету України більш ніж подвоїлись, з 593,5 до 1196,2 млн. грн., в т.ч. видатки на освіту збільшились в 1,6 рази хоча це зростання частково змінювалось інфляцією. За згаданий період частка видатків з державного бюджету в загальних бюджетних видатках на культуру і мистецтво зросла з 23,5 до 30,0%.

Але з урахуванням рівня інфляції фактичний обсяг видатків зведеного бюджету на культуру і мистецтво в 2002 році при номінальному значенні 712 млн. грн. складає в цінах 1996 року лише 236 млн. грн. Тобто, в реальному вимірі видатки на культуру і мистецтво за сім останніх років склали обсяг майже вдвічі менший, ніж той, що був фактично досягнутий у 1996 році. Це є яскравим свідченням того, що саме сфера

культури виявилася найбільш постраждалою від бюджетної кризи. При цьому кризові явища в сфері культури поглиблюються як недостатнім рівнем державного фінансування, так і неефективністю існуючих механізмів залучення додаткового фінансування, форм та методів витрачання бюджетних коштів.

Хронічною проблемою є нерівномірність розподілу протягом року передбачених бюджетом видатків, а саме: визначені Мінфіном видатки на I квартал 2006 року склали лише 13,7% річних обсягів, на II кв. – 15,5%, на III кв. – 25,3 %, на IV кв. – 45,4%, що практично унеможливило нормальну діяльність галузі. Тому Міністерство культури України досягло змін у квартальному розподілі видатків, і з урахуванням цих змін, частка видатків на I квартал склала 17,6%, на II кв. – 23,8%, на III кв. – 25,3 %, на IV кв. – 41 % від річної суми фінансування.

Протягом останніх років Міністерство культури України активно працювало над запровадженням нових, прозорих конкурсних механізмів фінансування мистецьких проектів та ініціатив, що має велике значення для поліпшення використання бюджетних коштів, підтримки створення національного культурного продукту.

Попри наслідки економічної кризи бюджетне фінансування культурно-мистецьких вищих навчальних закладів залишалося стабільним. В 2010 році видатки на освіту зі зведеного бюджету України склали 424,1 млн. грн. У 2010 році порівняно з попереднім роком видатки на освіту з Державного бюджету зросли на 16%. Упродовж 2007-2012 років фактичні річні видатки на освіту зросли майже в 2 рази, з 233,0 до 439,9 млн. грн.

Такі обсяги асигнувань дали можливість спрямувати кошти на такі виплати, як заробітна плата, стипендія, харчування дітей-сиріт, оплата комунальних послуг і енергоносіїв. Здійснено виплату грантів Президента України на мистецькі проекти, стипендій за видатні досягнення у галузі культури, літератури та мистецтва тощо.

Отже, фінансування культурно-мистецької освіти за рахунок державного бюджету буде тільки тоді ефективним, коли кошти, призначені державою на фінансування освіти, будуть виділятися в достатніх обсягах і на стабільній, об'єктивній та пропорційній основі.

Міністерством культури України було доведено листом до всіх культурно-мистецьких закладів на виконання Основних напрямів бюджетної політики, схвалених постановою Верховної Ради України від 22.05.2012 №4824 [16]. Згідно цього листа передбачено здійснювати розподіл обсягу видатків на підготовку фахівців, науково-педагогічних кадрів та підвищення їх кваліфікації у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації, виходячи з вартості навчання одного фахівця. Розрахунковий показник обсягу видатків загального фонду державного бюджету на підготовку спеціалістів та науково-педагогічних кадрів визначається залежно від:

- загального обсягу ресурсів державного бюджету на вищу освіту та фінансових нормативів бюджетної забезпеченості одного студента, аспіранта, докторанта, особи, яка підвищує кваліфікацію у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації;

- приведеного контингенту студентів, аспірантів, докторантів, осіб, які підвищують кваліфікацію.

При цьому, застосовується єдина методика планування видатків на вищу освіту виходячи з вартості навчання одного фахівця. Розрахунковий показник обсягу видатків на підготовку фахівців у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації визначено за формулою:

$$VOI34 = Hs34 \times (UVNZ34D + UVNZ34V \times 0,25 + UVNZ34Z \times 0,1 + UVNZC34 \times KVNZC34) \times KWVNZ34 + HA \times (UAD + UAZ \times 0,1) + HD \times UD + HPK \times UPK. \quad (1)$$

Згідно формули обсягу видатків на підготовку фахівців, науково-педагогічних кадрів та підвищення кваліфікації кадрів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, де коефіцієнт вирівнювання застосовується 2.

При формуванні проектних показників державного бюджету України на 2013-2015 роки фінансовий норматив бюджетної забезпеченості визначено на 2013 рік в наступних розмірах: на одного студента (курсанта) вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації 21097,2 гривень; на одного аспіранта 37395,5 гривень; на одного докторанта 45418,6 гривень цей фінансовий норматив набагато менший реальних витрат. Враховуючи зазначені показники, було розраховано проект бюджету на 2013 рік, де видатки культурно-мистецьких закладів складають: Національна музична академія України імені П.І.Чайковського – 85037,0 тис. гривень; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого – 58453,5 тис. гривень; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури – 48071,0 тис. гривень; Львівська національна музична академія імені М.В.Лисенка – 32660,0 тис. гривень.

Поряд з цим зазначаємо, що розрахунковий граничний обсяг витрат на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів на 2013-2015 роки виходячи із запровадженого єдиного стандарту вартості навчання фахівця складає: Національна музична академія України імені П.І.Чайковського – 44184,8 тис. гривень; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого – 29400,5 тис. гривень; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури – 30297,3 тис. гривень; Львівська національна музична академія імені М.В.Лисенка – 20379,9 тис. гривень.

Наведені розрахунки свідчать про те, що граничні обсяги витрат на 2013 рік від реальної потреби складають: Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського – 52%; Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого – 50,3%; Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури – 63,0%; Львівської національної музичної академії імені М.В.Лисенка – 62,54%. Специфіка підготовки фахівців потребує індивідуальних форм роботи (під час уроку-лекції викладач працює лише з одним студентом, тоді як академічна група системи Міністерства освіти і науки України складає 25-30 осіб), тому запропонований коефіцієнт не підходить для підготовки фахівців в культурно-мистецьких закладах.

Крім того, підвищення якості підготовки потребує і залучення до викладання видатних досвідчених викладачів з інших вишів (видатні діячі мистецтва, демонстратори пластичних поз в художній Академії), що зумовлює необхідність погодинної оплати їх діяльності. Слід відмітити також те, що фонд заробітної плати професорсько-викладацького складу в вищих культурно-мистецьких закладах, на наш погляд, значно більший, ніж в інших вузах, оскільки для викладацької роботи залучаються фахівці із почесними званнями та науковими ступенями.

У зв'язку з запровадженням даного коефіцієнта 2 в 2013 році культурно-мистецькі заклади були недофінансовані: коштів вистачило на виплату стипендії, харчування дітям-сиротам і частково заробітна плата науково-педагогічному персоналу. Тому, при розрахунках граничних обсягів витрат для вищих навчальних

закладів музичного та мистецького спрямування, коефіцієнт вирівнювання, що застосовується у перехідний період і має значення при підготовці фахівців, потребує коригування в бік збільшення: Національна музична академія України імені П.І.Чайковського – 4,1; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К.Карпенка-Карого – 3,4; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури – 3,4; Львівська національна музична академія імені М.В.Лисенка – 3.

Висновки. Метою організаційно-економічних перетворень у сфері культури та мистецтва виступає створення умов для нормального функціонування культурно-мистецьких закладів загалом, в тому числі і навчальних. Для досягнення цього необхідно здійснювати не тільки накопичення бюджетного фінансування культурно-мистецьких вищих навчальних закладів, а й одночасно удосконалювати організаційно-економічний механізм. Відтак, вище зазначене потребує подальшого поглибленого вивчення і стане перспективним напрямом майбутніх наукових досліджень.

Список літератури

1. Духовне оновлення суспільства / [Андрущенко В.П., Бобосов Є.М., Губерський Л.В. та ін.]; за ред. В.П. Андрущенко. – К.: «Либідь», 1990. – 200с.
2. Богуцький Ю.П. Проблеми та перспективи української культури / Ю.П. Богуцький // *Культура і життя*. – 2002. – № 8–9. С.1–2.
3. Гриценко О. Культурна політика: Концепції й досвід: Навч. посіб. / О. Гриценко. – К., 1994. – 60с.
4. Здіорук С.І. Стратегічні аспекти національно-культурної політики України / С.І. Здіорук, Б.О. Парахонський, О.Л. Валевський. – К., 1995. – 76с.
5. Новейший энциклопедический словарь : 20 000 статей. – М. : АСТ ; Астрель ; Транзиткнига, 2006. – 1424 с.
6. Яндхиала Б.Г. Тилак Глобальные тенденции и финансирование высшего образования / Б.Г.Тилак Яндхиала // *Альма Матер / Вестник высшей школы*. – 2005. – №2. – С.5–6.
7. Шляхи удосконалення фінансування культури в Україні. Аналітична записка / О.А.Гриценко, В.В.Солодовник // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/zv_2004_1.php
8. Розвиток української культури та реалізація державної політики в культурній сфері. Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2005 рік. – Київ, 2006. – С. 107.
9. Реалізація державної політики у сфері культури і туризму: пріоритети, здобутки, перспективи. Аналітичний звіт МКТ України за 2006 рік. – К., 2007. – 100 с.
10. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт МКТ України за 2007 рік. – К., 2008. – 132 с.
11. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт МКТ України за 2008 рік. – К., 2009. – 90 с.
12. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2009 р. – Київ, МКТ України, 2010. – 222 с.
13. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2010 рік. – К., 2011. – 94 с.
14. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2011. – К., 2012. – 77 с.
15. Реалізація державної політики у галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2012. – К., 2013. – 81 с.
16. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2013 рік» від 22.05.2012 № 4824-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4824-17>.

Tetyana Nastych

Chernihiv State Institute of Economics and Management

Financial provision of specialists` preparation in the sphere of arts and culture: defining the problem

The issue of financial provision of education in the sphere of arts and culture is one of the most important problems in economics. The unsatisfactory state of education in the sphere of arts and culture is caused by insufficient funding, inefficient use of educational resources, lack of a well-rounded, research-backed program of financial provision for the sphere, a program that would be based on a strategic vision of the country's development.

In the earlier years of economic hardships the sphere of arts and culture institutions was mostly designed for budget financing. The current state of financing education in the sphere of arts and culture is rather disappointing. The disposition of funds is inefficient and no changes appear in using new sources of this sphere's financing. However, it would be much easier to surmount the crisis of financing education institutions in terms of a favorable legislative atmosphere, which would help the spheres of education, arts and culture to develop rather than to survive.

So, financing education in the sphere of art and culture by means of state budget will be efficient only if the funds which the state provides for education financing are sufficient and have a stable, reliable and well-proportioned basis.

financial provision, budget financing, diversification, equalization factor

Одержано 15.01.14

UDC 314.18

Anna Semykina, Post-Graduate Student

SHHE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University»

Vector of social development of Ukraine in a context of prospects of creation of innovative economy

The article is devoted to the problems of social and human development in the context of transformation of modern economy into innovative one. Theoretical analysis of the main directions of human development have been carried out. The dynamics of the Human Development Index and the interdependence of its components at the example of Ukrainian regions have been analyzed. The dependence of the Human Development Index mainly on its social component has been revealed by modeling. The necessity to choose the vector of social development according to the priorities of human development in Ukraine at the stage of creation of innovative economy has been proved.

vector of social development, human capital, span of life, health, education, welfare, social development

A.B. Семикіна, асп.

ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана»

Вектор соціального розвитку України в контексті перспектив побудови інноваційної економіки

Стаття присвячена проблемам соціального розвитку і розвитку людини в контексті перетворення сучасної економіки на інноваційну. Проведено теоретичний аналіз основних напрямків людського розвитку. Динаміка індексу розвитку людського потенціалу і взаємопов'язаність його компонентів були проаналізовані на прикладі регіонів України. Моделлю було показано, що індекс розвитку людського потенціалу в першу чергу залежить від соціальних компонентів. Доведено необхідність вибору вектора соціального розвитку в контексті пріоритетів людського розвитку на етапі становлення інноваційної економіки.

вектор соціального розвитку, людський капітал, тривалість життя, здоров'я, освіта, добробут, соціальний розвиток